

Biologi vaietkoon tuloerokeskustelussa?

Osmo Tammisalo

Ammatit ja ansiot eivät jakaudu tasaisesti naisten ja miesten kesken. Monen mielestä kyseiset eroavuudet osoittavat, että yhteiskunnassa on naisia syrjiviä rakenteita. Todellisuudessa erot voivat kuitenkin johtua monenlaisista muista syistä, esimerkiksi sukupuolten biologisista eroista. Ne, joiden mielestä sukupuolten palkkaero on merkittävä tasa-arvo-ongelma, ovat kuitenkin usein haluttomia tarkastelemaan biologiaa avoimesti.

Jos jokin ihmisryhmä on aliedustettuna tietyissä ammateissa, instituutioissa tai tuloluokissa, jatkuta syytetään siitä, että hän estää oletettua luonnollista tasa-arvoa tapahtumasta.

Thomas Sowell 2019

Oletetaan, että vastavalmistunut mieslääkäri ansaitsee keskimäärin 120 euroa enemmän kuukaudessa kuin vastavalmistunut naislääkäri. Oletetaan lisäksi, että ainoa syy tähän eroon on se, että mieslääkärit tekevät keskimäärin pidempiä päiviä. Onko tilanne oikeudenmukainen? Se, joka tekee enemmän töitä, on oikeutettu paksumpaan tilipussiin? ¹

Useimmat luultavimmin pitävät tilannetta reiluna, kunhan tuntipalkka yhtä hyvin suoritetusta samasta työstä samalla koulutuksella ja kokemuksella vain on sama. Asia ei kuitenkaan ole näin yksin-

kertainen. Työnantaja saattaa esimerkiksi kuvitella, että mieslääkärit eivät kuormitu niin nopeasti, ja täten heille saatetaan tarjota enemmän tunteja. ²

Tällaisessa tilanteessa mies- ja naislääkäreiden tuloerot olisivat sukupuolista syrjintää. Työnantajallahan ei ole oikeutta suosia työntekijää oletettujen – tai edes todistettujen – keskimääräisten ryhmäerojen perusteella. (Tämä ei tietenkään muuta sitä seikkaa, että mikäli jompikumpi sukupuoli todella olisi jollakin tavalla keskimäärin parempi lääkäri, se luultavasti näkyisi myös keskimääräisinä ansioeroina.)

Toki työnantaja voisi myös olla seksisti, joka syrji toista sukupuolta irrationaalisesti, ilman oletuksia tämän huonomuudesta. Kumpikin näistä syrjinnän muodoista – irrationaalinen syrjintä ja keskimääräisiin ryhmäeroihin perustuva syrjintä – on luonnollisesti väärin. Niiden kitkeminen myös edellyttää erilaisia toimenpiteitä hallinnolta.

Pohjoismaissa molemmat työsyryjinnän muodot ovat harvinaisia, aivan kuten sukupuolten palkkaerot samasta työstä ovat olemattomia. ³ Lainsäädäntö ja vallitsevat moraalinormit ovat menestyksekkäästi ohjanneet työnantajia jättämään työntekijän sukupuolen huomiotta.

Oletetaan siis, että esimerkiksi nuoret mies- ja naislääkärit valitsivat itse, minkä verran työtunteja he halusivat tehdä.

Olisivatko erot ansioissa tällöin oikeudenmukaisia?

Joidenkin mielestä jopa täyteen valinnanvapauteen perustuvat tuloerot ovat epäreiluja. Tausta-ajatus on yksinkertainen: se, mikä näyttää yksilön omalta valinnalta, ei ole sitä. Lukemattomat ympäristökijät muovaavat ajattelua, eikä yksilö voi koskaan vapaasti päättää ajatuksiaan ja tehdä valintojaan. Valinnat ovat aina jossakin määrin seurausta ulkoa päin tulevista vaikuttimista, joskus suoranaisesti manipulaatiosta.

Ajatus ulkoisista vaikuttimista on kuitenkin eräissä teorioissa viety paljon näitä itsestäänselvyyksiä pidemmälle. Oletuksena on, että naisten ja miesten erilaiset työhalut ja uratoiveet johtuvat naisia syrjivistä yhteiskunnallisista rakenteista, joita naiset on vielä johdateltu ylläpitämään. Kyseinen naisia syyllistävä ja samalla heitä uhriuttava uskomus on levinnyt etenkin tiettyjen sosiaalieteellisten ja humanististen tutkimusalojen kautta. Se, että harva nainen kokee itse olevansa sorretty, saatetaan joissakin piireissä jopa nähdä todisteena sortavan manipulaation voimasta.

Syrjivien rakenteiden väitetään kohdistuvan myös epämaskuliinisiin ja syrjäytyneisiin miehiin, ja heidänkin väitetään osallistuvan rakenteiden ylläpitämiseen. Sosiologi Herbert Marcuse (1969) muotoilee vision seuraavasti: ”yksilö omaehtoisesti luo uudelleen tarpeet, jotka hänet on pakotettu

omaksumaan” (korostukset lisätty). Vieraat tarpeet ja tyydytykset ovat siis muuttuneet yksilön omiksi. Loppupäätelmä luonnollisesti kuuluu, että takana olevat rakenteet pitää purkaa. Vasta sen jälkeen ihminen pääsee vieraantuneisuuden tilastaan ja väärästä tietoisuudesta ja voi taas toimia vapaasti, itsensä omistaen. Samojen purkutalkoiden kohteeksi vaaditaan usein kapitalismia.

Kuvitteellisen esimerkkimme nuoret naislääkärit olisivat siis sisäistäneet syrjintäjärjestelmän normit. He haluavat mieskollegoita enemmän vapaa-aikaa, koska he ovat mukautuneet oletetun patriarkaaliskapitalistisen järjestelmän tarpeisiin. Naiset saattavat esimerkiksi kahmia kotitöitä tai viettää aikaa ystäviensä ja perheensä kanssa, juuri kuten patriarkaatin kuvitellaan toivovan.

Palkkaerojen oikeudenmukaisuudelle tämä tarkoittaisi seuraavaa: vastavalmistuneiden lääkäreiden palkkaero on reilu vain siinä määrin kuin olosuhteita, jotka saavat naislääkärin toivomaan lyhyempiä päiviä, ei ole mahdollista muuttaa. Ja koska syy naisten ja miesten erilaisille toiveille – patriarkaaliskapitalistinen hegemonia – on mahdollista murtaa, jo määrätelmällisesti, myös sukupuolierot työhaluissa on mahdollista hävittää. Samoin väitetään voitavan hävittää sukupuolierot kilpailullisuudessa ja kiinnostuksenkohteissa. Siispä tuloerotkin saadaan katoamaan, kunhan vain harjoitetaan oikeanlaista asenneilmapiirin muokkausta.

Millaista asennemuokkauksen ja muiden tasapalkkatoimenpiteiden tulisi sitten olla? Ja mitä muita seurauksia toimenpiteistä olisi? On huomattava, että tasa-

palkkatavoitteesta syntyviä seurauksia ei voida arvioida sen perusteella, olivatko aikomukset hyviä tai edes sen perusteella, mikä on tavoitteen onnistumisen todennäköisyys. Todellisen testin on oltava se, mitä oikeasti tapahtuu ja on historiassa tapahtunut, kun tämänkaltaisia sosiaalisia ihanteita aletaan käytännössä toteuttaa.

Biokiellon alkuperä on helppo ymmärtää

Uskomus patriarkaatin voimaan ja vääränlaisen tietoisuuden vaikutuksiin on johtanut biologisten selitysmallien vähättelyyn tai niiden sivuuttamiseen. Tämän niin kutsutun biokiellon tausta on helppo ymmärtää.

Henkilö, joka ajattelee, että sukupuolten väliset tuloerot johtuvat epäoikeudenmukaisesta syrjinnästä, ei tietenkään pidä sen osoittamisesta, että lajihistoria selittää miesten ja naisten toiveiden ja taipumusten eroja. Tuloerojen syiden avoin ja perinpohjainen tarkastelu ei tällaista henkilöä kiinnosta. Hän saattaa jopa pitää biologiaa vaarallisena tietona. Ja vaikka hän toisinaan uskaltaisi uumoilla, että biologiset tekijät vaikuttavat ammattien, työtapojen ja tulojen jakautumiseen, hän saattaisi silti olla valmis pimeämään tiedon suurelta yleisöltä. Jos biologian merkitys tulisi kansalaisten tietoon, hänen kannattamiaan tulontasaustoimia ei ehkä pidettäisikään niin soveliaina.

Tämä on luultavasti tärkeimpiä syitä, miksi oppineet ja älykkäät ihmiset voivat leimata ajatukset evolutiivisesti kehittyneestä ihmislunnosta konservatismiksi. Tämä on myös syy, miksi biologiasta on tyypillisesti vaiettu sel-

laisillakin tutkimusaloilla, joille evoluutionäkökulma toisi valtavan määrän uusia oivalluksia.

Henkilökohtainen kauhuskeenaarioni on, että tutkijan- ja opettajanviroissa toimii ihmisiä, jotka ovat perillä lajihistorian vaikutuksista ihmisluntoon, mutta jotka poliittisten mielipiteittensä vuoksi ovat valmiita pimeämään ja vääristelemaan evoluutioon nojaavia tutkimuksia. Tällä tavoin toimivia akateemisesti koulutettuja ihmisiä on toki olemassa, vaikkapa kirkollisissa viroissa ja luultavimmin myös politiikassa. Korkeinta opetusta tarjoaville ja sitä vastaanottaville tahoille tämän sortin epärehellisyys ja ideologinen aktivismi eivät kuitenkaan kuulu. Yhdysvaltain yliopistokampuksilla biologiaan nojaavia tutkijoita on jopa väkivaltaisesti häiriköity, mikä on täysin vastoin avoimen yhteiskunnan ja sivistysyliopiston periaatteita.

Ongelma ei siis ole se, että joidenkin mielestä osalla miehistä on epäreiluja oikeuksia, jotka tulee ottaa heiltä pois. Aivan kuten sekään ei ole ongelma, että joidenkin mielestä sama tulee tehdä naisten etuoikeuksille. Tällainen eturyhmäajattelu on osa normaalia poliittista toimintaa; vastaavasti jotkut haluavat kaventaa vaikkapa lapsiperheiden etuuksia.

Ongelma sen sijaan on siinä, että ideologian annetaan jarruttaa tieteen edistymistä ja että opiskelua nuorisoa johdetaan tarkoituksella harhaan, kohti dogmaattisuutta. Saatan tässä kohdin olla turhan herkkätuntoinen, mutta näen enteitä sellaisesta laajemmasta kulttuurivallankumouksesta, joka haluaa hylätä järkipäisen mielipiteenvaihdon.

Aistit kannattaakin pitää avoimena totalitarististen äänenpai-

nojen varalle, kuuluivatpa ne akateemisesta maailmasta tai sen ulkopuolelta. Vuoropuhelu ja ilmaisunvapaus ovat tavoittelemisen arvoisia itsessään, riippumatta siitä, että sivutuotteena ne auttavat totuuden löytämisessä ja ääriilikeiden ehkäisemisessä.

Palkkaerojen selittäminen on empiirinen kysymys

Palkat ja työtunnit ovat jakautuneet epätasaisesti sukupuolten lisäksi myös etnisten ryhmien välillä. On tärkeä huomata, että periaate on molemmissa sama: se, että jokin ryhmä tai vähemmistö on ”aliedustettuna” joissakin ammateissa ja tuloryhmissä ja ”yliedustettuna” joissakin toisissa, ei vielä kerro syrjinnästä.

Jonkin etnisen vähemmistön jäsenet voivat esimerkiksi olla muuta väestöä nuorempia. Ja koska nuoret kaikissa ryhmissä tienaa keskimäärin vähemmän, myös kyseessä olevalla etnisellä vähemmistöllä voi olla muuta väestöä alhaisemmat tulot, täysin ilman syrjintää.

Se, että vastavalmistuneilla miehillä ja naisilla on tuloeroja, ei siis tarkoita, että erot selittyisivät vastavalmistuneiden erilaisella kohtelulla. Paikka, jossa erot tulevat ilmi, ei välttämättä ole paikka, josta löytyy syy eroille.

Nekin, jotka ovat vakuutuneimpia tasapalkkaideologian paremmuudesta, ymmärtävät tämän periaatteen. Tasapalkkaisuuden puolustaja tyypillisesti selittääkin sukupuolten ammatillista eriytymistä jollakin oletetun patriarkaalisuuden oheistuotteella, vaikkapa varhaiskasvatuksen seksistisyydellä.

Selitysmalleissa on selkeä teema: syy löytyy aina ulkoapäin, ei yksi-

löstä itsestään – ei edes siitä, että yksilön ystäväpiiri ei arvosta tietynlaista koulutusta. Usein syytökset kohdistuvat juuri varhaiskasvatukseen, lähinnä päiväkotien henkilökuntaan. Heidän vihjailaan painostavan poikia tunteettomuuteen ja kilpailullisuuteen – ja poikien oletetaan nielevän seksismän sellaisenaan.

Nämä oletukset unohtavat yleensä seuraavan seikan: se, miksi sukupuolten välillä on keskiarvoisia eroja koulutus- ja uravalinnoissa, on empiirinen kysymys. Mikä kyseisten erojen syy onkin, se tulee empiirisesti osoittaa. Varhaiskasvatusta ja muu normipainostus ovat kausaalihypoteeseina toki kelvollisia; empiria vain ei tue niitä.

Tietyt sukupuolierot esimerkiksi löytyvät sellaisistakin kulttuureista, joissa päiväkotijärjestelmä on tuntematon ja lasten kasvatusta hoidetaan eri tavoin kuin länsimaissa. Varhaiskasvatuksesta voidaan kyseenalaistaa myös lajien välisen vertailun perusteella. Naaraspuoliset poikaset ovat esimerkiksi hoivaavampia kuin koiraspoikaset myös kädellislerkuillamme.

Jo nämä pari pikaista esimerkkiä osoittavat, että sukupuolten uravalintojen ja sosioekonomisten erojen selittäminen edellyttää kiinnostusta empiiristen tieteiden tiedonhankintamenetelmiin. Lisäksi tarvitaan laaja-alaista yksityiskohtien tuntemusta ja niiden yhteensovittamista. Tämä kaikki puolestaan edellyttää aitoa ja argumentatiivista vuoropuhelua, ei nykyisenlaista faktoista ja eräivistä mielipiteistä vaikenemista, saati ”vastapuolen” demonisoimista. ■

Viitteet

1. Erään tutkimuksen mukaan nuorten yhdysvaltalaislääkäreiden suku-

puoliset tuloerot selittyvät tehtyjen työtuntien määrällä, erikoistumisalalla ja muilla vastaavilla tekijöillä (Baker 1996). Brasiliassa ansioerot tosin säilyivät senkin jälkeen, kun vaikuttavat muuttajat (esim. työtaakka, päivystysvuorot, toimistotyö ja erikoistumisala) oli huomioitu (Mainardi ym. 2019). Seksistisestä syrjinnästäkin löytyy esimerkkejä. Eräs tutkimus esimerkiksi toteaa, että erikoistumisajanaan yli puolta turkkilaisista naispuolisista korva-, nenä- ja kurkkukirurgista ahdisteltiin heidän sukupuolensa takia (Eyigör ym. 2020).

2. Kysymys tehtyjen työtuntien reiluuudesta voidaan ulottaa tulevaisuuteen. Oletetaan, että ero vastavalmistuneiden lääkärin työtunneissa perustuu ainoastaan evoluution tuottamaan keskimääräiseen sukupuolieroon; miehet nyt vain sattuvat haluamaan enemmän työtunteja (ks. sukupuolieroista tehdyissä työtunneissa esim. Sumanen [2015]). Tällöin mieslääkärit saisivat enemmän työkokemusta ja luultavasti päätyisivät myöhemmin korkeampiin asemiin. Miten tähän tulisi suhtautua? Onko kyse syrjinnästä? Tämä on kysymys siitä, missä määrin yhteiskunnan tulee reagoida biologisiin eroihin. Reaalimaailman esimerkkinä toimii miesten suurempi kuolleisuus. Toisinaanhan sekin nostetaan esiin syrjintäkeskustelussa. On mittavaan lajivertailuun perustuvaa näyttöä, että miesten alhaisempi eliniänodote johtuu osin sukupuolikromosomeista (Xirocostas ym. 2020). Niin kutsutut heterogameettiset yksilöt – eli ne, joilla on kahdenlaisia sukupuolikromosomeja – kuolevat nuorempina myös vaikkapa linnuilla. (Nisäkaskoirailta on sukupuolikromosomit X ja Y ja lintu-

naarailla Z ja W.) Pitäisikö valtion silti pyrkiä siihen, että miesten ja naisten elinajanodote muuttuu samaksi? Ja miten se tehtäisiin naisia syrjimättä? Vastaus ei ole ilmeinen. Rajallisten resurssien maailmasamme miesten ja poikien terveyteen suunnatut investoinnit eivät ole käytettävissä naisten ja tyttöjen terveyteen.

3. Jos vertaillaan samalla ammattinimikkeellä ja samassa yrityksessä työskentelevien kokoikäisten naisten ja miesten säännöllisiä ansioita ilman vuorotyöisiä, naisten keskiarvoansioiksi tulee 97 prosenttia miesten keskiarvoansioista (Pehkonen 2018, tilasto vuodelta 2016). Keskimääräinen palkkaero selittyikin lähinnä sillä, että naiset ovat ylliedustettuina huomattavasti palkatuissa töissä. Kevät Nousiainen (2019) kirjoittaa:

Naiset hoivaavat, ruokkivat, maajoittavat, kouluttavat ja palvelevat samalla kun miehet rakentavat, kuljettavat sekä tekevät työtä teollisuudessa ja alkutuotannossa. Miehet tuottavat kun naiset uusintavat. Miehet huolehtivat viennistä ja syn-

nyttävät yksityistä tuloa. Naisten työt maksetaan verovarjoilla.

En ota kantaa, miten hallinnon tulee reagoida tilanteeseen. Se jääköön poliitikkojen huoleksi. To-dettakoon kuitenkin, että asiantilan kutsuminen patriarkaaliseksi syrjinnäksi tai toksiseksi maskuliinisuudeksi – tai muiden melodramaattisten koodisanojen käyttö – on epärehellinen ja hede-lmätön tapa kuvata miesten ja naisten sijoittumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lähteet

BAKER, L. C. (1996): Differences in Earnings between Male and Female Physicians. *New England Journal of Medicine*. Apr 11.

EYIGÖR, H. ym. (2020): Women in otolaryngology in Turkey: Insight of gender equality, career development and work-life balance. *American Journal of Otolaryngology*. Vol 41:1.

MAINARDI, G. M. (2019): What explains wage differences between male and female Brazilian physi-

cians? A cross-sectional nationwide study. *BMJ Open*. Vol 9:4.

MARCUSE, H. (1969): *Yksiulotteinen ihminen*. Suom. Markku Lahtela. Weilin&Göös. Helsinki.

NOUSIAINEN, K. (2019): *Palkka-avoimuuden oikeudellisista edellytyksistä*. Teoksessa: *Samapalkkaisuuden perusteet ja edistäminen*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 28. Helsinki.

PEHKONEN, S. (2018): *Prosenttipeliä palkkaeroilla*. <https://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2018/prosenttipelia-palkkaeroilla/>

SOWELL, T. (2019): *Discrimination and Disparities*. 2.p. Basic Books. New York.

SUMANEN, P. (2015): *The Quantitative Productivity of Full Time Working Male and Female Employees in Finland*. *Sociology and Anthropology*. 3(10): 550–556.

XIROCOSTAS, Z. YM. (2020): *Sex with the reduced sex chromosome dies earlier: a comparison across the tree of life*. *Biological Letters*. 16:20190867.